

WIE ICH DICH LIEBE, DU MEINE SONNE

SYMFONIE NR. 5 (1901-1902)

- I - Trauermarsch. In gemessenem Schritt.
Streng. Wie eind Kondukt.
- Stürmisch beweg. Mit größter Vehemenz
- II - Scherzo. Kräftig, nicht zu schnell
- III - Adagietto. Sehr langsam
- Rondo-Finale. Allegro

De jaren 1901-1902 zijn zowel in professioneel als in persoonlijk opzicht een keerpunt in het leven van Gustav Mahler: als dirigent wordt hij gevierd en na de succesvolle première van zijn Derde symfonie in juni 1902 wordt hij ook als componist eindelijk in brede kring erkend. En hij leert een jonge vrouw kennen die zijn leven zal veranderen.

Ook financieel gaat het Mahler aan het begin van de twintigste eeuw voor de wind: hij laat een zomerresidentie aan de oevers van de Wörthersee in Maiernigg bouwen. Niet ver van deze ruime villa heeft de componist een klein componeerhuisje. Hierin trekt hij zich dagelijks terug om te schrijven. De eerste zomer in Maiernigg is zeer productief: acht liederen en de eerste drie delen van zijn Vijfde symfonie. Maar hoewel het een gelukkige tijd in het leven van de componist is, is het merendeel van de werken somber van toon. In de meeste liederen die Mahler in 1901 componeert, staat de dood centraal: in *Der Tamboursg'sell*, de drie Kindertotenlieder (*Nun will die Sonn' so hell aufgeh'n, Wenn dein Mütterlein* en *Oft denk' ich, sie sind nur ausgegangen*) en *Ich bin der Welt abhanden gekommen*.

Het eerste deel van de Vijfde, dat teruggrijpt op *Der Tamboursg'sell*, is een treurmars. Het daaropvolgende 'Stürmisch bewegt', dat deze 'Trauermarsch' verder uitwerkt, is pessimistisch van aard. Alleen het derde deel van de symfonie, waarin aan de solohoorn een

prominente rol is toebedeeld, is opgewekt van karakter. Mahlers liefde voor de muziek van Bach is in dit 'Scherzo', een contrapuntische parodie op de Weense wals, duidelijk te horen.

Aanvankelijk staat Mahler een 'traditionele' vierdelige symfonie voor ogen, gezet voor groot symfonieorkest, zonder harp, Engelse hoorn of vocale bijdragen, maar een diner bij Emil en Bertha Zuckerkandl verandert zowel het leven van de directeur van de Hofoper als de koers van de Vijfde symfonie ingrijpend. Op 7 november 1901 wordt Mahler in huize Zuckerkandl aan een jonge vrouw voorgesteld die zijn interesse weet te wekken: Alma Schindler, de dochter van de Weense landschapschilder Emil Schindler en de zangeres Anna Bergen. Haar eigenzinnige ideeën, die zij niet onder stoelen of banken steekt, en haar schoonheid hebben een grote aantrekkingskracht op hem. Mahler is tot over zijn oren verliefd. Alma, die op dat moment nog in een relatie met Alexander Zemlinsky is verwickeld, beantwoordt zijn liefde al snel: een dag na kerst verloven Gustav Mahler en Alma Schindler zich.

Alma Schindler is voortdurend in zijn gedachten. Geheel tegen zijn gewoonte in pakt 'vakantiecomponist' Mahler tijdens de eerste maanden van 1902 zijn pen op. Hij componeert een 'Adagietto' voor strijkers en harp en stuurt het zonder verdere uitleg naar Alma. Dit lyrische, zonnige stuk wordt het vierde deel van de Vijfde symfonie. Na het onstuimige 'Scherzo' is het een oase van rust en contemplatie. Qua bezetting en toon heeft het 'Adagietto', een orkestlied zonder woorden, veel weg van de liederen op teksten van Friedrich Rückert die Mahler vanaf 1901 componeert.

'Du meine Sonne'

Was de anthologie van Duitse volkspoëzie *Des Knaben Wunderhorn* tot dan toe Mahlers voornaamste tekstbron geweest – met de Vierde symfonie sluit hij zijn *Wunderhorn*-tetralogie af – wendt hij zich in de zomer van 1901 tot de poëzie van Rückert. Van de acht liederen die hij in die zomer componeert, is er nog maar een gezet op een tekst uit deze verzameling: *Der Tamboursg'sell*, de overige zeven zijn toonzettingen van Rückert-gedichten. In de Vijfde symfonie zijn beide werelden – '*Wunderhorn*' en '*Rückert*' – nog verenigd.

Mahler voltooit zijn Vijfde in de zomer van 1902, hij is dan inmiddels met Alma getrouwd. In het laatste deel van de symfonie, de energieke 'Rondo-finale', waarin Mahler het *Wunderhorn*-lied *Lob des hohen Verstandes* citeert, wordt de geleden smart en de resignatie, die de eerste delen van de symfonie kenmerkt, overwonnen. Anders dan de *Wunderhorn*-symfonieën kent de Vijfde geen expliciet programma. Toch is de Vijfde in woorden te omschrijven: haar ligt het aloude idee 'per aspera ad astra' ten grondslag. Wordt in het eerste deel van de symfonie nog iemand ten grave gedragen, in het laatste wordt het leven met beide armen omhelsd.

Dat het 'Adagietto' een liefdesverklaring in tonen aan Alma is, wordt bevestigd door Willem Mengelberg. In zijn dirigeerpartituur, die Mahler overigens bij de Amsterdamse première van de symfonie ook gebruikte, heeft Mengelberg aangetekend dat beiden hem dit hebben verteld. Mahler had geen woorden nodig om zijn gevoelens voor Alma in muziek duidelijk te maken. Mengelberg schreef evenwel ter verduidelijking in de kantlijn van de partituur een liefdesgedichtje dat op de melodie van het 'Adagietto' gezongen kan worden: 'Wie ich Dich liebe, Du meine Sonne, ich kann mit Worten, Dir's nicht sagen. Nur meine Sehnsucht kann ich Dir klagen, und meine Liebe, meine Wonne.'

Henriette Straub